

LBRIS

We know
books

**EPISCOPIA GRECO-CATOLICĂ
DE CLUJ-GHERLA**

**IULIU HOSSU –
PREOT MILITAR ȘI
EPIS COP AL MARI I UNIRI.
Contribuții documentare**

ediție, studiu introductiv și note:
Ion Cârja & Gabriel Hoza

VIAȚA CREȘTINĂ, MEGA
Cluj-Napoca, 2025

„Nu vă pot exprima că ce bucurie am avut văzându-vă pe D-voastră mai întâi, preot Român”. Iuliu Hossu-preot militar și episcop al Marii Uniri. Considerații introductive 15

Notă asupra ediției 67

Lista documentelor71

DOCUMENTE

1. *Viena, 7 ianuarie 1915. Alexandru Dvari către Iuliu Hossu, îi mulțumește pentru ziare și îl anunță că va fi transferat într-un alt spital. Îl roagă să-i trimită ziare în continuare și să-l viziteze..... 85*
2. *Timișoara, 2 martie 1915. Nicolae Oșteanu către Iuliu Hossu, îi mulțumește că l-a vizitat când era în spital la Viena și îl roagă să-i mai trimită cărți și corespondență..... 86*
3. *Viena, 8 martie 1915. Ioan Crăcsun către Iuliu Hossu, îl roagă să-i trimită lui și colegului Niculae Crăcsun ziare și cărți în limba română..... 91*
4. *Viena, 8 martie 1915. Ion Kozokar către Iuliu Hossu, în numele a cinci români internați în spitalul militar din Viena, îi cere să le trimită cărți de rugăciuni. . 92*
5. *Wöllerdorf, 13 martie 1915. Dumitru Iztrate către Iuliu Hossu, îl anunță că a fost mutat într-un alt spital și că a reușit în cele din urmă să se împărtășească. ..93*
6. *Lugoj, 23 martie 1915. Daniel Fireza către Iuliu Hossu, îl anunță că s-a făcut curat în camerele sale de la Lugoj și îl roagă să aibă grijă de un nepot, George Pavelonesc, soldat, care se găsea la Viena. 94*
7. *Krems, 1 aprilie 1915. Vasil Harson către Iuliu Hossu, îl roagă în numele unui grup de soldați români bolnavi, internați la Krems în spital, să le trimită cărți de rugăciuni, ziare și un Octoih..... 96*

8. *Brünn, 14 aprilie 1915. Ilie Marcu către Iuliu Hossu, îi mulțumește în numele camarazilor săi internați în spitalul din Brünn pentru vizita pe care le-a făcut-o și îl roagă să le trimită cărți sau „foi de cetit” și un dicționar român-german. 98*
9. *Brünn, 14 aprilie 1915. Petru Berbescu către Iuliu Hossu, face referire la vizita lui Hossu prin spitalele din Brünn și îl roagă să-i trimită cărți de rugăciuni și de „cântări bisericești”, ziare românești, un Acatist al Preasfintei Născătoare de Dumnezeu și un Octoih mic, pe care le va împărți cu alți ostași români, internați în spital. Semnatarul, care spune despre sine că este „cantor greco-catolic”, vorbește despre necesitatea ca militarii aflați în spital să aibă un program de viață mai riguros fundamentat pe valorile creștine.100*
10. *F. l., 17 aprilie 1915. Ionel Frențiu către Iuliu Hossu, îi mulțumește pentru rândurile trimise în scrisoarea fratelui și pentru harta Poloniei și mai adaugă câteva gânduri despre viața de pe front... 103*
11. *Viena, 20 mai 1915. Florian Petrovan către Iuliu Hossu, îl roagă în numele colegilor internați în spitalul Kaiserin Elizabeth din Viena să le trimită o carte de rugăciuni și alta de beletristică. 105*
12. *Brünn, 22 mai 1915. Valeriu Ster, tâlmaci în spitalul de război din Brünn, către Iuliu Hossu, în numele a 130 de ostași români internați aici, îl roagă să-l ajute să procure cărți și „foi de cetit”...107*
13. *Kremsier, 30 mai 1915. Michail Nikifor către Iuliu Hossu, îl roagă să trimită patru cărți de rugăciuni pentru el și alți trei ostași români internați în spitalul militar din Kremsier, în speranța că prin lectură la va trece timpul mai ușor. 108*
14. *Viena, 2 iunie 1915. Niculae Cantor, aflat în spitalul rezervă Franz Josef din Viena, către Iuliu Hossu, îi reamintește să-i trimită o carte de cântări bisericești.*

- Adaugă mai departe câteva considerații prin care ține să precizeze că este un creștin practicant. 110*
15. *<Viena>, 3 iunie 1915. Roman Dehelean către Iuliu Hossu, internat în spital cu rană la o mână și fără alți români în proximitate, solicită cu titlu gratuit o carte de rugăciuni, un calendar și o carte „de povești” 111*
16. *Viena, 6 iunie 1915. Aron Rusz către Iuliu Hossu, îi mulțumește pentru iconița primită și îl roagă să-i trimită o carte de rugăciuni. 112*
17. *Viena, 7 iunie 1915. Simon Barbur către Iuliu Hossu, îl roagă să-i trimită o carte tip dicționar-ghid de conversație român-german pentru a învăța limba germană, iar dacă așa ceva nu se găsește în Viena să-i recomande o tipografie de unde poate achiziționa. 113*
18. *Brünn, 8 iunie 1915. Dumitru Franciuc către Iuliu Hossu, îi scrie o scrisoare mai amplă, în care îl roagă să-i trimită o cruciuliță și o carte de rugăciuni. Se plânge de dificultatea de a interacționa cu alți oameni, în spitalul în care este internat, unde se vorbește numai germana și poloneza, limbi care nu îi sunt la îndemână. 115*
19. *Kremsier, 13 iunie 1915. Zsimeon Lázár către Iuliu Hossu, îl roagă să-i trimită repede o carte de rugăciuni, pentru că în patru-cinci zile urmează să fie mutat în altă parte. 119*
20. *Austerlitz, 22 iunie 1915. Petru Berbescu către Iuliu Hossu, îl roagă să le trimită, lui și la alți doi colegi, câte o carte de rugăciuni, pentru a putea petrece timpul mai cu folos din punct de vedere spiritual. ... 120*
21. *Znaim, 25 iunie 1915. Vasile Burac către Iuliu Hossu, îl roagă să trimită pentru el și pentru Vasile Pătrăucean, soldați români din Bucovina internați în spitalul din Znaim, două „cărțile de rugăciuni” în limba română. 122*

22. Viena, 3 iulie 1915. Dănes Mihaly către Iuliu Hossu, îl roagă să-i trimită o carte de rugăciuni și se plânge de starea de sănătate precară în care se află, internat în spital. 124
23. Krems, 17 iulie 1915. Toma Popp către Iuliu Hossu, îl roagă să-i trimită cărți de rugăciuni întocmite special „pentru soldați români din monarhia austro-ungară” și ziare românești, pentru șase ostași români internați în spital la Krems.125
24. Abația Göttveig (Krems), 22 iulie 1915. George Jurca și George Prescan Perzsany Fogarasi – „scriitoriu de carte”, către Iuliu Hossu, în numele a 20 de soldați români internați la Abația Göttveig de lângă Krems, îl roagă să-i viziteze pentru a-i spovedi și împărtăși cu Sfintele Taine.127
25. Viena, 26 iulie 1915. Ion Kindris către Iuliu Hossu, în numele a șapte români internați în același spital din capitala imperiului, îl roagă să le trimită ziare românești. 129
26. Bad Hall, 27 iulie <1915>. Nicolae Makrea către Iuliu Hossu, vorbind în numele mai multor bolnavi români îl roagă să-i viziteze în spitalul de recuperare din Bad Hall. 130
27. Göding, 23 august 1915. Arthur Schön către Iuliu Hossu, îl roagă să intervină pentru a-l ajuta să ajungă într-un spital din Viena, deoarece ar vrea să învețe limba germană. 132
28. Klosterbuch, 26 august 1915. George Burla către Iuliu Hossu, îi mulțumește pentru vizita făcută în spitalul din Klosterbuch și îl roagă să-i trimită în regim de urgență câteva cărți bisericești..... 134
29. Leipnik, 6 septembrie 1915. Gheorghe Dănilă către Iuliu Hossu, îl roagă să-i trimită cărți de rugăciuni și ziare românești. 136

30. F.l., 18 septembrie 1915. Niculaus Gergel către Iuliu Hossu, îl felicită pentru decorație și-l roagă să se intereseze de o problemă legată de situația financiară a soției sale, Elena Gergel.....137
31. F. l. („câmpul de luptă”), 27 decembrie 1915. Aurel Ciutea către Iuliu Hossu, îl anunță că se află pe front de două luni și că-i merge bine, îi urează Sărbători fericite. 138
32. Viena, 12 <?> 1915. Avram Furdui către Iuliu Hossu, îl roagă să-i trimită un ziar în limba română, pentru el și pentru alți trei militari români. 139
33. Krems, 15 februarie 1916. Romulus Vasiiu către Iuliu Hossu, își exprimă recunoștința pentru vizita făcută soldaților români răniți din spitalul militar de la Krems și-l roagă să le trimită calendare, cărți și ziare în limba română. 140
34. Krems, 16 februarie 1916. Vasile Morari către Iuliu Hossu, îi solicită calendare, cărți de rugăciuni și ziare românești, pentru ostașii români internați în spitalul din Krems, la fel cum primesc militarii de alte naționalități.141
35. Dej, 25 februarie 1916. Trofim Sucsilă către Iuliu Hossu, îl roagă să-i trimită două exemplare din Gramatica româno-germană, pentru doi prieteni internați în spitalul militar din Krems. 142
36. F. l., 18 martie 1916. Iosif Korneczuk către Iuliu Hossu, îi scrie că se află de 20 de luni pe front și că are mare nevoie de o carte de rugăciuni..... 144
37. Krems, 11 iulie 1916. Vasile Faur și Iosan Bura către Iuliu Hossu, își exprimă tristețea că n-au fost și ei prezenți când Hossu a vizitat spitalul militar din Krems și-l roagă, totodată, să le trimită câte un exemplar din următoarele cărți de rugăciuni: „Mângâierea sufletului” și „Mântuirea sufletului”.. 146

38. Linz, 19 iulie 1916. Nistor Ursan, internat în spital cu o rană la picior, îl roagă pe Iuliu Hossu să-i trimită o carte de rugăciuni. 148
39. F. I. („Câmpul de luptă”), 22 august <1916>. Simion Nemeș către Iuliu Hossu, îi scrie cu privire la starea de lucruri de pe front și-l roagă să-i trimită sabia acasă, la Cluj. 149
40. Iglau, 25 august 1916. Georgi Grozavul către Iuliu Hossu, îl roagă să trimită 10 cărți de rugăciuni pentru militarii români răniți, internați în spitalul de la Iglau. 150
41. Viena, 1 octombrie 1916. Alexandru, cel mai probabil ordonanța („servitor”) lui Iuliu Hossu, îi scrie pentru a-l anunța că este bolnav, internat în spital. 153
42. Viena, 20 octombrie 1916. „Servitoriul” Alexa/Alexandru către Iuliu Hossu, îl anunță că se simte mai bine, dar acuză regimul alimentar precar din spital și-i cere un ajutor de 5 coroane. 154
43. Krems, 10 noiembrie 1916. Lazarovici Michail către Iuliu Hossu, îl roagă să trimită câteva „cărți românești” pentru ostașii români răniți, ardeleni și bucovineni, internați în spitalul din Krems. 155
44. Lugoj, 20 noiembrie 1916. Konstantin Kosta către Iuliu Hossu, îl roagă să-i trimită o carte de rugăciuni. 157
45. Trebics, 7 decembrie 1916. Gabor Mnyere către Iuliu Hossu, îi solicită cărți de rugăciuni și beletristică pentru el și pentru încă un camarad român. 158
46. Viena, 25 decembrie 1916. „Servitoriul” Alexa/Alexandru către Iuliu Hossu, îl anunță că s-a însănătoșit și că în curând va fi externat și îl roagă, totodată, să intervină pentru a nu fi trimis pe front, în linia întâi. 159
47. Blaj, 2 iunie 1917. Articol publicat în ziarul „Unirea”, numărul 29 din 2 iunie 1917, anunță numirea lui Iuliu

- Hossu în funcția de episcop al Gherlei și prezintă succint, în completare, biografia noului arhiepiscop, cu referire la activitatea sa ca preot militar. 160*
48. *Viena, 13 iunie 1917. Alexa Muntean către Iuliu Hossu, îl anunță că s-a însănătoșit și așteaptă vești.....167*
49. *Susenii Bârgăului, 6 octombrie f.a. Emanuil Șotropa către Iuliu Hossu, îi trimite vești despre el și-i mulțumește că l-a vizitat de două ori când era internat în spitalul militar de la Znaim..... 168*
50. *Kaschau, f.d. George Burzilă către Iuliu Hossu, îi cere ajutorul în numirea unui traducător pentru militarii români internați în spitalul din Kaschau. Îl roagă, de asemenea, să le trimită cărți de citit, în limba română.170*
51. *Blaj, 27 noiembrie 1918. Ziarul „Unirea” publică o circulară a episcopului Iuliu Hossu, în care ierarhul face apel la păstrarea ordinii și la colaborarea cu Marele Sfat Național, în vederea ducerii la bun sfârșit a proiectelor naționale majore.....171*
52. *Blaj, 28 noiembrie 1918. Ziarul „Unirea” publică adeziunea episcopatului român din fosta Austro-Ungarie la Consiliul Național Român, pe care îl recunoaște drept „reprezentantul și conducătorul politic al națiunii române din Ungaria și Transilvania”. 174*
53. *Gherla, 1/14 ianuarie 1919. Circulara episcopului Iuliu Hossu către clerul din dieceza Gherlei, în care dispune ca regele Ferdinand să fie pomenit la ectenii în calitate de „Domn al tuturor Românilor”. Ierarhul a mai amintit că a avut cinstea de a face parte din delegația de patru membri, care s-a deplasat la București pentru a comunica regelui Ferdinand hotărârea de unire cu Țara a românilor din Ardeal, Banat și Părțile Ungurene.176*
54. *Gherla, 20 februarie 1919. Circulara episcopului Gherlei Iuliu Hossu, prin care își îndeamnă clerul*

- și credincioșii să respecte dispozițiile Consiliului Dirigent de chemare la arme, în vederea înlăturării anarhiei și a menținerii ordinii, și pentru contracacarea planurilor maghiare care ignoră hotărârea de unire a tuturor românilor.. 183
55. Blaj, 4 iunie 1919. Ziarul „Unirea” publică discursul de bun venit ținut de Iuliu Hossu, cu ocazia trecerii prin Gherla a perechii regale române Ferdinand și Maria, aflată la prima vizită în Transilvania după 1918. 189
56. Gherla, 1 mai 1929. „Curierul Creștin”, periodic oficial al eparhiei de Gherla, publică un cuvânt omagial al episcopului Iuliu Hossu, ocazionat de aniversarea unui deceniu de la Marea Unire. 192
57. București, 25 decembrie 1932. Ziarul „Curentul” publică un articol special, semnat de episcopul Iuliu Hossu, în care acesta rememorează sărbătoarea primului Crăciun pe care l-a petrecut „în uniformă”, în calitate de capelan militar, în anul 1914, alături de ostașii români răniți, internați prin spitale aflate în zona de vest a Monarhiei austro-ungare (Austria, Cehia, Moravia...). Este o evocare de suflet pe care arhiepiscopul o face, în forma unui emoționant arc peste timp, amintind de vremurile în care încerca să-i mângâie pe militarii români și să le aline suferința și dorul de acasă.195
- Iuliu Hossu-military priest and bishop of the Great Union.
Documentary contributions (Abstract)..... 201
- Iuliu Hossu-prete militare e vescovo della Grande Unione.
Contributi documentari (Riassunto).....203
- Indice onomastic și toponimic205

**„NU VĂ POT ESPRIMA CĂ CE BUCURIE AM AVUT
VĂZÂNDU-VĂ PE D-VOASTRĂ MAI ÎNTÂI, PREOT ROMÂN”.**

**IULIU HOSSU-PREOT MILITAR ȘI
EPISCOP AL MARII UNIRI**

- considerații introductive -

Primul conflict global din istoria umanității (*global war*), cunoscut și sub numele de „Marele Război”, nu i-a ocolit prin desfășurările și consecințele sale pe români, care au plătit un greu tribut de sânge în linia întâi, la fel cum comunitățile din spatele frontului-„frontul de acasă”-i-au suportat din plin impactul și privațiunile de tot felul. În ceea ce privește prezența directă pe diferite fronturi, participarea românească la desfășurările dramatice ale perioadei 1914-1918 nu a înregistrat numai demersul militar al vechiului regat al României, ci și implicarea unor părți ale blocului etnic românesc, aflate între frontierele altor state: Monarhia austro-ungară și respectiv Imperiul țarist. Românii aflați atunci în componența acestor două imperii multinaționale au fost puși în situația de a suporta războiul de la începutul

acestuia, „cu doi ani mai devreme”, așa cum sugerează titlul unei cărți din bibliografia recentă a subiectului¹, spre deosebire de regatul extracarpatic, care s-a menținut în stare de neutralitate până la sfârșitul verii anului 1916. Astfel, o evaluare de ansamblu a „întâlnirii” românilor cu prima conflagrație mondială trebuie să țină seama și de cei care au luptat în „uniforme străine”, nu doar de trupele vechiului regat român care s-au angajat în război în numele concretizării proiectului de unitate națională. În ceea ce-i privește pe militarii de naționalitate română din Imperiul austro-ungar, aceștia au avut parte de o experiență de război de mare diversitate și foarte extinsă cronologic și spațial, în sensul în care cea mai mare parte a perioadei 1914-1918 au fost încadrați în trupele armatei comune a imperiului dualist (K.u.K.), în unitățile de honvezi, landwehr și în marina militară, luptând pe diferite fronturi: în Serbia, pe frontul răsăritean împotriva Rusiei și pe frontul de sud-vest al conflictului (frontul italian). Pe lângă cei care și-au pierdut viața în zona liniei de foc, respectiv a celor infirmi și mutilați, avem categoria prizonierilor de război români, capturați în est de trupele ruse, pe frontul italian de armata regatului sabaud, precum și o categorie mai puțin consistentă numeric de prizonieri capturați

¹ Liviu Maior, *Doi ani mai devreme. Ardeleni, bucovineni și basarabeni în Marele Război 1914-1916*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016.

de sârbi în prima parte a conflictului și apoi transferați trupelor Antantei, aceștia ajungând să fie preluați de armata franceză. Din rândurile prizonierilor s-au recrutat corpurile de voluntari: două în Rusia², un altul în Italia (cunoscut sub numele de „Legiune Română”)³, precum și unul în hexagon, Legiunea Română din Franța⁴. O parte a voluntarilor a reușit să revină în fluxul operativ al conflictului, este vorba de cele două corpuri de voluntari recrutate din rândul prizonierilor din Rusia și de unele componente din cadrul Legiunii Române din Italia. Dintre militarii români întorși de pe front s-au recrutat membrii gărzilor naționale în toamna anului 1918, de mare importanță fiind garda națională care a asigurat securitatea marii adunări de la Alba Iulia, din ziua de 1 decembrie 1918⁵. Nu în ultimul rând, campania armatei române din Transilvania și Ungaria, desfășurată în anul 1919, a implicat numeroși soldați și ofițeri români care serviseră anterior sub drapel austro-ungar și s-au reactivat apoi, în trupele române, în contextul campaniei

² Ioan I. Șerban, *Voluntarii transilvăneni și bucovineni din Rusia în războiul pentru întregirea neamului 1916-1919*, Alba Iulia, Editura Aeternitas, 2003.

³ Idem, *Istoricul Legiunii române din Italia (1918-1919)*, în „Apulum”, XVIII, 1980, pp. 495-528.

⁴ Vasile Dudaș, *Legiunea română din Franța (1918-1919)*, Editura Mirton, Timișoara, 1996.

⁵ Ioana Rustoiu, Marius Cristea, Tudor Roșu, Liviu Zgârciu, *Garda națională de la Alba Iulia*, Editura Vertical, Alba Iulia, 2016.

care a culminat cu ocuparea Budapestei, la începutul lunii august 1919⁶.

Acesta a fost, în linii generale, parcursul militar și de război al românilor din monarhia dunăreană în anii Primului Război Mondial și după încheierea oficială a acestuia, o problematică ce a beneficiat până în prezent de o atenție susținută din partea istoriografiei, fără a fi însă epuizată ori tratată la modul exhaustiv. Conform datelor furnizate de istoriografia temei, în perioada 1 august 1914-1 noiembrie 1918 au fost chemați sub arme din rândul locuitorilor Transilvaniei 926 500 de soldați și ofițeri, distribuția acestora pe naționalități fiind următoarea: 484 924 români (52,27%), 257 110 maghiari (27,75%), 87 500 germani (9,44%), 10,52% alte etnii (evrei, ruteni, slovaci, romi etc.)⁷. Românii „au făcut războiul” încadrați în cea mai mare parte în unități din armata comună a imperiului (K.u.K.), dar îi regăsim și în alte structuri, așa cum au fost unitățile de honvezi, după cum am menționat mai sus. Efortul românesc de război sub steag austro-ungar a fost ilustrat și prin structura etnică a regimentelor, astfel în baza celor mai recente statistici în materie este vorba de 16 regimente cu efective românești majoritare, 3 regimente pur românești, un regiment româno-german, un regiment

⁶ Dumitru Preda, Vasile Alexandrescu, Costică Prodan, *În apărarea României Mari. Campania armatei române din 1918-1919*, Editura Enciclopedică, București, 1994.

⁷ L. Maior, *op.cit.*, pp. 191-192.

româno-sloven, un regiment româno-sârbo-german. Unele unități conțineau o prezență românească foarte ridicată, ca de pildă Regimentul de Infanterie K.u.K. nr. 43 (78% români), Regimentul de Infanterie K.u.K. nr. 50 (71% români), Regimentul de Infanterie K.u.K. nr. 51 (65% români), Regimentul de Infanterie K.u.K. nr. 63 (73% români), Regimentul de Infanterie K.u.K. nr. 64 (86% români) etc⁸.

O prezență aparte în aceste structuri armate era preotul militar, o figură devenită de altfel tradițională în cadrul armatelor moderne din Europa⁹. În timpuri de pace ca și în vremuri de război, rolul preoților sau al capelanilor militari nu era deloc unul insignifiant pe lângă trupă, dimpotrivă aceștia erau chemați să vină

⁸ Pentru această informație, a se vedea *Ibidem*, pp. 191-193. Evaluarea cantitativă a prezenței românilor în armata austro-ungară din perioada Primului Război Mondial, a cunoscut în timp variații și actualizări, în istoriografia românească a temei. Profesorul Liviu Maior însuși într-un prim studiu dedicat acestui subiect, vorbește de 14 regimente cu majoritate românească în cadrul trupelor austro-ungare din perioada 1914-1918 (vezi Idem, *Soldați români în armata austro-ungară 1914-1918*, în vol. Nicolae Edroiu, Aurel Răduțiu, Pompiliu Teodor (editori), *Civilizație medievală și modernă românească*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1985, p. 360), pentru ca în lucrarea sa mai recentă (*Doi ani mai devreme...*, pp. 192-193) să afirme că este vorba de 16 regimente, invocând statistici de curând intrate în circuitul științific, grație achizițiilor istoriografiei internaționale.

⁹ Vezi în acest sens Mircea-Gheorghe Abrudan, *Biserica Ortodoxă și clerul militar din Monarhia Habsburgică între Pacea de la Carloviț și Primul Război Mondial (1699-1914)*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2022.

în întâmpinarea necesităților de natură spirituală și psihologică ale soldaților și, deopotrivă, să acționeze ca un factor de susținere și consolidare a diferitelor loialități care jalonau aceste mase de oameni „în uniformă” – loialitatea pentru propria națiune și pentru autoritatea de stat. Loialitatea pentru Habsburgi și imperiul dunărean, devenit de la 1867 Monarhie austro-ungară, era cultivată în rândul naționalităților și prin intermediul clerului și al structurilor bisericești¹⁰, la nivelul populației civile și al forțelor armate deopotrivă. În perioade de confruntări militare și mai ales în contextul de excepție al Primului Război Mondial, o încheștare fără precedent prin amploarea participării, prin durată și prin eficiența noului armament, ieșit din „cuptoarele” revoluției industriale, rolul clerului militar în a asigura suportul moral și sufletesc al trupei, a crescut exponențial.

Având în vedere componența multiculturală a armatei austro-ungare, în care serveau militari din cele 11 naționalități viețuitoare în imperiu la începutul secolului XX, clerul militar avea în mod natural o anumită diversitate, de la preoți catolici, ortodocși și protestanți, până la evrei și musulmani. În ceea ce privește clerul

¹⁰ Valer Moga, *De la patriotismul dinastic la România Mare. Bisericile românești din Transilvania în tumultul politic al anilor 1914-1918*, in „Annales Universitatis Apulensis”, series Historica, 15/II, 2011, pp. 347-368.

militar român¹¹, cercetarea Ionelei Zaharia a stabilit că ar fi vorba de 255 de preoți ortodocși și 85 greco-catolici, care au activat în unitățile militare ale dublei monarhii pe perioada primei conflagrații mondiale¹². Încadrați ca ofițeri, aceștia se aflau, după intrarea în serviciul armatei, sub o jurisdicție specifică, astfel preoții români de confesiune ortodoxă erau conduși de un protopop militar cu grad de colonel, Pavel Boldea, în timp ce preoții greco-catolici se găseau, alături de cei romano-catolici, sub jurisdicția vicariatului apostolic castrens condus de episcopul Emmerich Bjelik¹³. Solicitățile și îndatoririle la care trebuiau să facă față erau numeroase și complexe, de la oficierea unor servicii religioase pentru trupă, în prima linie, până la acordarea de suport moral și psihologic pe front și în proximitatea acestuia, în spitale și în închisori. Având în vedere faptul că realitatea din linia întâi îi obliga pe militari la o permanentă „coabitare” cu

¹¹ Pe acest subiect menționăm două cercetări remarcabile, realizate și susținute recent ca teze de doctorat, după cum urmează: Ionela Zaharia, *Clerul militar român din Austro-Ungaria în Marele Război*, teză de doctorat susținută la Universitatea Babeș-Bolyai/Facultatea de Istorie și Filosofie, coordonatori științifici: prof. dr. Nicolae Bocșan și Ana Victoria Sima, Cluj-Napoca, 2016; Ciprian Fărcaș, *Românii ardeleni în Primul Război Mondial. Biserica și sentimentul religios*, teză de doctorat susținută la Universitatea de Medicină, Farmacie, Știință și Tehnologie „George Emil Palade” din Târgu Mureș/Școala Doctorală de Litere, Științe Umaniste și Aplicate-Domeniul Istorie, Târgu Mureș, 2021.

¹² I. Zaharia, *Clerul militar român din Austro-Ungaria în Marele Război*, p. 84.

¹³ C. Fărcaș, *Românii ardeleni în Primul Război Mondial. Biserica și sentimentul religios*, pp. 131-132.